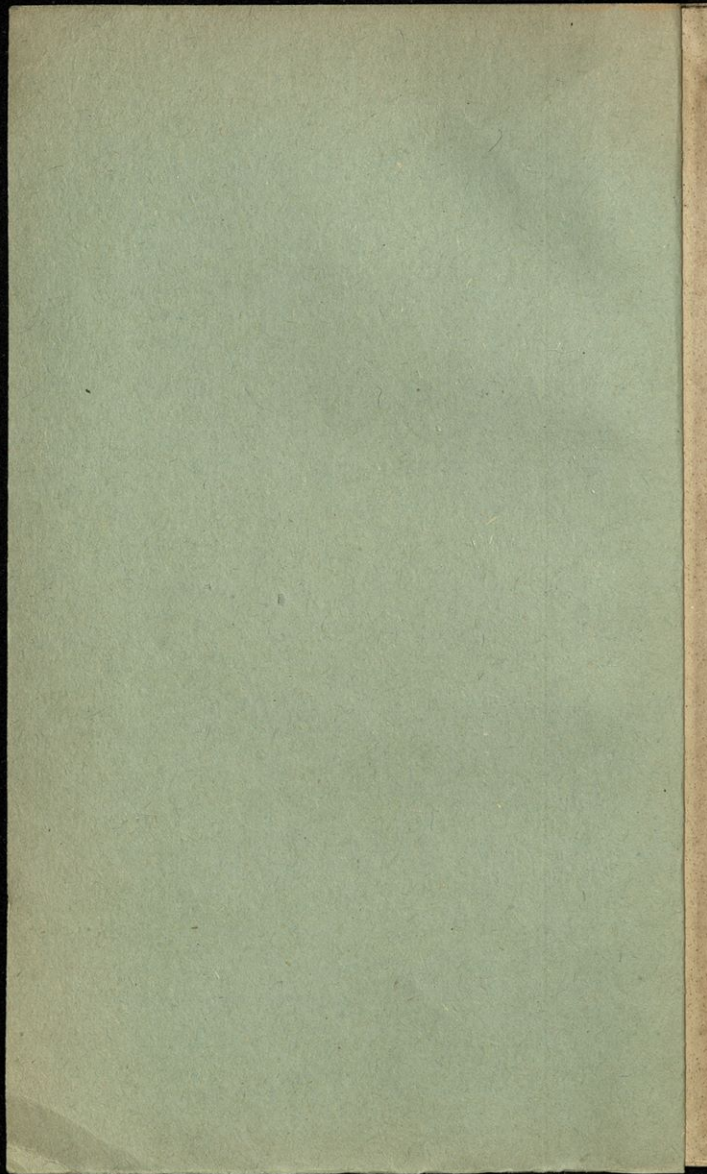

35209 VII Be 8° 6r.

Kranjski odposlanci
pri
obratni enketi na Dunaji
dne 20. julija 1893.

Po stenografičnem zapisniku.

Ponatis iz „Novic“.

LJUBLJANA.

Tisek in založba J. Blasnik-ove tiskarne.

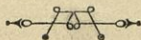
1894.

Seznamek

društev, katera so bila pri enketi zastopana.

- 1.) Bolniška blagajna mojstrov zadrug rokodelskih obrtov v Ljubljani — zastopnik g. **Matija Kunc**, društveni načelnik.
- 2.) Zadruga kovinskih obrtov v Ljubljani — zastopnik g. **Edvard Schlegel**, učitelj na podkovski šoli.
- 3.) Pomočniški zbor zadruge kovinskih obrtov v Ljubljani — zastopnik g. **Alojzij Lenček**, kleparski pomočnik.
- 4.) Zadruga gostilničarjev in kavarnarjev v Ljubljani — zastopnik g. **Franco Ferlinz**, gostilničar.
- 5.) Zadruga krojačev, rokovičarjev, klobučarjev in krznarjev v Ljubljani — zastopnik **Franco Šturm**, krojaški mojster.
- 6.) Zadruga čevljarjev — zastopnik g. **Ferdinand Tuma**.
- 7.) Kranjsko obrtno društvo — zastopnik g. **Filip Spančič**, stavbeni mojster.
- 8.) Konservativno obrtno društvo v Ljubljani — zastopnik **Jože Regali**, mizarski mojster.
- 9.) Katoliško društvo pomočnikov v Ljubljani, na Vrhniki v Št. Vidu in Novem Mestu — zastopnik **Ivan Rebek**.

Lani je, kakor je že našim čitateljem znano, na Dunaji bila enketa, pri kateri so obrtniki iz raznih dežel povedali svoje mnenje, kako bi se dalo opomoči propadajoči obrti. Ta enketa bode podlaga postavodajnemu delovanju državnega zbora v tem oziru. Ta enketa je torej očitvidno za naše obrtnike velike važnosti in zatorej se je nam potrebno zdelo, da še nekoliko spregovorimo o njej na podlagi obširnega poročila, ki se je o tej stvari objavilo po stenografičnem zapisniku. Pred vsem hočemo spregovoriti o izpovedbah naših kranjskih odposlancev.

Najprej je v imenu vseh kranjskih odposlancev krojaški mojster Kunc oddal nastopno izjavo:

Slovenski obrtniki v svoji deželi nismo imeli nobenih obrtnih shodov in to nas loči od nazorov obrtnikov v družih deželah, ker mi danes lahko povemo svobodno brez vsacega tujega vplivanja svojo misel v vsakem oziru. Mi mislimo, da obrtno vprašanje ni niti narodno niti politično, da bodo torej sedanje politične in narodne stranke, ki so sedaj merodajne v parlamentu težko to vprašanje razsojevale brez predsodkov. Za to pa moramo reči, da z neko nezaupnostjo gledamo enketo, ker imamo faktično jako malo upanja, da bi se rokodelcem dovolilo, kar bi se jim dovoliti moralo, ker vsaka stranka v državnem zboru ima politične predsodke in še tako gospodarsko vprašanje, kot je obrtno, presojuje s političnega stališča.

Po našem mnenji se rokodelcu ne more pomagati, da se ne bi pritisnila velika industrija. Obrtna svoboda

je tako škodovala rokodelstvu, da se zanj mora postaviti jez podoben varstveni carini. Če ni poguma, in se ne omogoči, da bi se storile radikalne naredbe, vsa posvetovanja rokodelcu ne pomagajo; če bi se kaj vpeljalo, kar bi bilo navidezno koristno, in kar so sklenili obrtni shodi, se razume samo po sebi, da bi se dobre posledice pokazale še le v desetletjih, hitro gotovo ne. Vse je proračunjeno na jako daljno bodočnost; v tem je pa znano, da je zgubljeno za rokodelstvo vsako leto, ki se zamudi za njega obnovenje, in da bode še bolj propalo, nego je že sedaj.

Mi mislimo, da naj bi se storile take naredbe, ki bi obrtnemu stanu kakor hitro je moč koristile in zahtevamo, da bi kapitalistične podjetnike, ki dandanes spekulirajo z rokodelstvom, morali prijeti ne le z zakoni, temveč tudi fiskalično vsaj toliko kakor druge obrtnike. Znano je in se je velikokrat že naglašalo, da so veliki podjetniki v procentualni razmerji nižje obdačeni nego mali rokodelci. O svojem času smo čitali v poročilih iz državnega zbora, da so mödlinška čevljarska tovarna in mnoge druge tovarne jako nizko obdačene, dočim mali obrtnik, zlasti v pokrajinah, plačuje toliko davka kakor kakšna tovarna.

Poštevati bi se moralo, da velika produkcija dela z velikim kapitalom, ima veliko delavcev, in veliko prometa, in bi se potem morala tudi obdačiti. Mali obrtnik, ki ima malo delavcev, ali pa celo sam dela, bi se pa moral razbremeniti in to ne le glede dohodarine, temveč tudi s tem, da se mu poniža najemnina za stanovanje in delavnico, kar bi se doseglo s ponižanjem hišnega davka, da bodo potem lažje tekmoval z veliko industrijo.

Poleg tega bi pa država lahko rokodelcu pomagala z osnovo strokovnih učnih zavodov. Trgovci z mešanim blagom zlasti v manjših krajih naravnost uničujejo rokodelca, zaradi tega bi se moralo jim prepovedati prodajo blaga, katero vzdržuje rokodelca. V to spadajo oblačila, čevlji, klobuki, ure itd. V naši deželi imamo prodajalnice, kjer se prodajajo najrazličnejše stvari, kakor: ličilo za čevlje, pomada, olje, čipke, klobuki, solnčniki in dežniki

itd., kaj pa ostaje potem še dežnikarju ali klobučarju? Dotičnik kar izhajati ne more.

Če se govori o ohranjenji obrta, moramo storiti take naredbe, sicer sem prepričan, da posvetovanja ne bodo nič pomagala. Pri stavbenih rokodelstvih v vsem obsegu, katerih imamo 14—15, bi se moralo prepovedati kapitalističnim stavbenim družbam, ki niso družega, kakor špekulacija ljudij, da ne smejo v lastni režiji izvrševati nobenega dela, da ne bode škodovala rokodelcem. Snovati naj bi se smele samo kot financijelna podjetja, dela naj bi pa prepuščale rokodelcem.

Pa še na nekaj družega bi opozoril, to je na zakonodajstvo o izterjevanji dolgov. Pred nekaterimi leti se je sklenil zakon, ki je v marsikakem oziru jako blagodejen, kateri pa specijalno malemu obrtniku silno škoduje, to je določba, da ni treba nikomur kaj plačati, ki ni precej bogat. V manjših mestih in krajih dobe rokodelci od ljudij surovino, da jo podelajo. Rokodelec pri tem nima nobenega trgovskega zaslužka, temveč le delavski.

Ta se pa ne da iztirjati, ker ne moreš nikomur kaj vzeti, ki nima 600 gld. dohodkov in kake odlišne hišne oprave. Ker je rokodelec navadno ubožnejši nego naročnik, mislim, da bi bilo pač umestno, da bi se rokodelčev zaslužek postavil v jednako vrsto z delavčevim, ki se lahko iztirja brez ozira na najmanji dohodek potreben za obstanek. Če mora mojster delavcu v prvi vrsti plačati in se pri konkurzih delavska plača v prvi vrsti iztirja, zakaj bi tega ne bilo pri rokodelčevem delavskem zaslužku.

Poleg tega mislim, da bi država morala več storiti za strokovne in obrtne nadaljevalne šole in da bi se obrtniki morali bolje in umneje organizovati glede na izučenje obrtnih učencev.

Da bi ne bil vsakdo prisiljen prebiti težav in trpljenja rokodelskega učenca, kakor je navada dandanes, bi bolj omikani mladi ljudje šli k rokodelstvu in bilo bi upanje, da bi rokodelstvo zavzelo višjo stopinjo, kar bi bilo v korist rokodelstvu pa tudi državi.

Mi ne mislimo, da je rokodelstvo že tako zgubljeno, kakor se občno trdi, mi tudi ne mislimo, dasi trdijo so-

eijalni demokratje, da mora na vsak način propasti, da se mora uničiti. To še ne bode tako hitro in če parlament kaj stori za varstvo rokodelstva, se še prav lahko in morda tudi zmiraj ohrani; samo da se mora razviti v umeten obrt in tu je treba, da država pomaga. Mi ne smatramo svojih idej za nazadnjaške in mislimo, da ima rokodelstvo pravico do obstanka. Dokler država ne prepove učiti se rokodelstva, mora tudi skrbeti, da ljudje, ki so se rokodelstva poprijeli, tudi dobe svoj kruh, da jih ne uničijo špekulanti, ki imajo dosti denarja. Mi mislimo, da bi se rokodelstvo ohranilo, ko bi vsi poklicani faktorji ne glede na politična in narodna nasprotja na to mislili, da je rokodelski stan najboljše varstvo in najgotovejši porok, na kateri se sme zanašati država. Pa tudi z ozirom na občno svobodo je gotovo, da je vsakdo, bodi si kdor koli, le tedaj res samostojen, ko si je zagotovil obstanek, to mora priznati tudi največji socijalni demokrat. Če pride do tega, da se uniči popolnoma rokodelstvo in bodo samo tovarne, pa bodo ljudje imeli le robsko življenje. Pač slaba svoboda je to, če ni upanja, da bi mogel postati samostojen in osnovati svojo rokodelsko delavnico.

Mi mislimo, da se rokodelstvo da ohraniti, ako se uporabijo vsa sredstva, in da je ne le v interesu rokodelstva, temveč tudi v interesu države, da se pomaga rokodelstvu, da se ohrani.

To sem povedati hotel v imenu svojih somišljenikov, če tudi ne odgovarja baš vprašanjem, vendar bi svetoval, da bi se oziralo na to mnenje, katero brez kacega vplivanja konservativcev ali liberalcev, pa tudi brez kacega vplivanja obrtnih shodov izrečemo obrtniki, ki dobro vemo, kaj nam manjka in kje nas čevelj žuli.

1. vprašanje: Se li naj popolni dokaz sposobnosti s pomočniškim in mojsterskim izpitom, ali le z jednim teh izpitov?

2. vprašanje: Oziroma, v čem naj obstojita ta dva izpita?

Izvedenec Kunc: Kar se tiče tega vprašanja, omenim, da ne govorim v imenu družih gospodov, temveč le v imenu društva, ki me je odposlalo. Mi ne zmatramo

dokaza zmožnosti za dokaz, koliko je dotičnik zmožen obrta, a le za dokaz, da dotičnik zares spada v tisti obrt. Za to pa zadošča, da dokaže s spričevali, da se je obrta redno izučil in da je nekaj let delal pri obrtu. Za mojsterski izpit mi nismo. Za tak izpit bi bili le v slučajih, kjer je potreben spregled dokaza sposobnosti, če kdo ne more dokazati, da je redno se izučil in bil redno kot pomočnik določeno število let, torej v slučajih, v katerih je kak dvom. Sicer pa mislimo, da naj ostane izpit za učence, kjer je že dandanes v navadi, in naj ga še drugod vpeljejo. Mi mislimo, da se ne sme ovirati nikdo, ki se je redno izučil rokodelstva, da si pomaga, dočim bi se to lahko zgodilo, ako se vvede mojsterski izpit.

Poročevalec Ebenhoch: Gospod izvedenec se je izrekel za izpit za učence ali za pomočniški izpit, kakor je že sedaj. Tak izpit pa sedaj ni obvezen. Ste li za to, da se vpelje obvezen tak izpit?

Kunc: Jaz sem za to, da se vpelje.

Ebenhoch: Mislite li vi, da že zadošča, da kdo dokaže, da se je 3 ali 4 leta učil obrta, v katerem času se ga po vašem mnenji naučiti more, za dokaz, da obrt res tudi zna?

Kunc: V dvomljivih slučajih naj se izpita.

Poročevalec Pernerstorfer: Vi ste omenili, da je dolžnost države, če se ljudje uče obrta, da preskrbi za pogoje, da bodo mogli živeti. Ne dvomim, da bi vi, ki to zahtevate za obrtni stan, to morali povsod zahtevati, recimo tudi pri učenih stanovih. Vprašal bi pa vas: ste li za omejeno število (numerus clausus)? Saj to pač razumete?

Kunc: Jaz nisem za omejeno število.

Pernerstorfer: Po tem ste po mnenji, katero ste izrekli — in je zanimivo to konstatovati, ker ste se v svojih izvajanjih precej teoretično izrekli, na državnosocijalnem stališči.

Kunc: Na to še pridemo pri družih vprašanjih. Sicer pa sam mislim, da stojimo na tem stališči.

Poslanec Adamek. Vi ste omenili, da je pomočniški izpit pri vaši zadrugi.

Kunc: Pri krojaški zadrugi ga še ni, pač pa je že pri nekaterih družih zadrugah, tako pri čevljarski.

Adamek: Mojsterski izpit hočete torej le v gotovih slučajih?

Kunc: V taci slučajih, v katerih je kak dvom.

Adamek: Prosim, povejte v čem naj bode mojsterski izpit in ob enem povejte, kako si mislite pomočniški izpit?

Kunc: Pri mojsterskem izpitu bi vsekako dotičnik moral narediti kako stvar iz njegovega obrta. Ta izpit bi pa ne mogel biti povsod enakomeren, zato mislim, da naj se ne vpelje. Vzemimo krojača. Krojač na kmetih dela povsem drugače nego v mestih. Na kmetih se bode od njega zahtevalo, da napravi kako priprosto oblačilo, v mestu se bode pa že več zahtevalo. Od učenca, ki hoče postati pomočnik, bi se tudi zahtevalo, da naredi kako stvar iz njegovega obrta, ali seveda bi ne bilo treba, da bi bila popolna. Natančneje določbe naj bi se prepustile zadrugi. Kar se tiče mojsterskega izpita, namreč mojsterskega izpita v slučajih, ko bi se imel dotičniku pregledati popolni dokaz sposobnosti, bi dotičnik ravno tako kakor učenec moral narediti kako stvar iz njegovega obrta, ki bi pa seveda morala biti popolnejša in boljša, kakor se pa zahteva od učenca. Kakor je rečeno, to bi bilo potrebno le v onih slučajih, v katerih je kak dvom. Jaz sem načelnik naši zadrugi in tukaj se je pripetil slučaj, da je nekomu manjkalo jeden mesec do določenega učnega časa. Imel je le spričevalo, da se je učil 23 mesecev namesto 2 leti. V drugem slučajih se je pripetilo, da se je spričevalo zgubilo, in mojster, pri katerem se je dotičnik učil, je pa bil že umrl. Možu se ni dovolilo, da bi začel samostojni obrt, ali mi smo dokaz spregledali. V bodoče, da bi bili še varnejši, naj bi se pa določilo, da ima dotičnik kaj napraviti, da se bode zadruga prepričala, da je v resnici od dotične stroke.

Izvedenec Lenček: Mi smo za to, da naj učenec napravi izpit, ko je dovršil svoje učenje, ker bode po tem bolj priden in bode bolj gledal, da se kaj nauči.

Izvedenec Tuma: Pri čevljarski zadrugi v Ljubljani je vpeljana, da vsak učenec, ki hoče biti prost, mora jedno stvar narediti. Če nobene stvari ne naredi, se ne oprusti in učnega spričevala ne dobi. Seveda mu ni treba dela tako izvršiti, kakor bi že bil več let mojster. Narediti mora čevelj in mojstri ga potem presodijo, je li dobro narejen. Meni je naročeno, da naj se izjavim za to, da je neobhodno potrebno, da se vpelje obvezen pomočniški izpit in da mora biti tri leta neprestano pomočnik, kdor hoče mojster postati.

Načelnikov namestnik: Za mojsterski izpit torej niste?

Tuma: Le v slučajih, če dotičnik ne more dokazati, da je tri leta delal za pomočnika.

Izvedenec Šturm: Jaz sem za obvezni pomočniški izpit, za to pa nisem, da se mojsterski izpit povsod in brez izjeme zahteva. Če je kdo bil pri kaki vdovi, mladotnem mojstru ali sploh kje za poslovodjo, ter se že ve, da je popolnoma sposoben, ker dela za mojstra, naj je tudi vrščen mej pomočnike, naj se ne gre tako daleč, da bi ga k temu silili. V drugih slučajih sem pa odločno za mojsterski izpit, posebno tedaj, če je kak dvom. Kakor sem že rekel, jaz sem za pomočniški izpit, ali ne za izpit v tem zmislu, da bi mučili dotičnika, ki hoče biti prost, kakor si morda kdo misli. Nasprotno, treba je prizanesljivosti, in se ni treba kapricirati na kakih stvareh, gleda naj se le na to, da dotičnik napravi dobro pomočniško delo. Jaz mislim, da je to za učence najbolje, ker bodo potem dobri pomočniki. Sedaj ko ni obveznega pomočniškega izpita, mnogi učenci niso dovolj pridni in marljivi, da bi se kaj naučili. Obvezni izpit bode vzpodbujal mojstra, da bode bolj gledal, da učenca kaj nauči, učenec si bode pa tudi potem prizadeval, da se kaj nauči.

Izvedenec Supančič: Jaz sem odločno proti temu, da bi se vpeljal obvezni mojsterski izpit. Če je človek se izučil obrta, bil oproščen in je delal za pomočnika, naj ima tudi pravico, da začne samostojen obrt. Če se vpelje mojsterski izpit, se bode le prerado pripetilo nagajanje; če se obrtnik ne razume obrta, bode tako propal.

Načelnikov namestnik: Ste pa li za obvezni pomočniški izpit?

Supančič: Da. To naj se pa vendar prepusti za drugi. Zadruga naj gleda, da se učenec izuči obrta. Če učenec pade pri izpitu, pošlje naj ga zadruga k drugemu mojstru, da ga toliko izuči, da bode mogel izhajati v svojem obrtu. To se naj zgodi na stroške gospodarja, ki ga je poprej učil. Uči naj se učenec še štiri, ali šest mesecev, ali pa tudi celo leto.

Pernerstorfer: Mislite li, da se bode učenec v tem času dosti izobrazil v obrtu, če se pri mojstru poprej ni nič naučil.

Supančič: Da, nekaj se je pa pač tudi naučil.

Pernerstorfer: Bi li vi ne bili za letne izpite, da se učenec pošlje takoj k drugemu mojstru, ako se pri mojstru nič ne nauči.

Supančič: Dobro bi bilo, ali pri nekaterih obrtih to ni mogoče. Tudi bi se ne smelo dovoliti, da bi vsak mojster imel toliko učencev, kolikor hoče.

Izvedenec Schlegel: Jaz sem za obvezni pomočniški izpit, ali mojsterski izpit naj se le izjemoma zahteva, kajti so obrti, kjer se od dotičnega delavca izpit zahtevati ne more, kakor pri dimnikarjih. To naj se prepusti zadrugam.

3. vprašanje: Se li naj dokaz zmožnosti za rokodelski obrt raztegne tudi na posestnike tovarniških podjetij, ki izdelujejo rokodelske izdelke.

Izvedenec Tuma: Izreči se moram za to, da se dokaz zmožnosti raztegne tudi na tovarniška podjetja.

Izvedenec Ferlinz: Tudi za gostilničarski in točarski obrt naj se zahteva dokaz zmožnosti, toda le v večjih mestih imajočih nad 5000 prebivalcev.

Izvedenec Kunc: Seveda mora tudi tovarnar dokazati zmožnost. Če mora tisti, ki ima 19 delavcev, se izkazati z dokazom zmožnosti, zakaj bi tistemu tega ne bilo treba, ki ima 20 delavcev. Jednaka pravica za vse. Če tega ni, dokaz zmožnosti nič ne koristi, in bi torej prosili, da naj se odpravi. Do sedaj je nam vsak dokaz

zmožnosti le škodoval, za nas dokaz zmožnosti nima nobenega pomena. Nobenemu še ni prišlo na misel, da bi hlače zakrpal, ali pa čevlje podelal, ako se ni učil. To se še ni in se ne bode zgodilo. Zakaj se ni dokaz sposobnosti razširil tudi na veliko obrt, da bi tudi njo oviral. Tako, kakor je sedaj dokaz zmožnosti, nam nič ne koristi, in bi le rekli: Le hitro odpravite še sedaj obstoječi dokaz zmožnosti!

Načelnikov namestnik: Vi torej želite dokaz zmožnosti za mali obrt le zaradi tega, da ga tudi za veliki zahtevati morete.

Kunc: Da.

Poslanec Neuber: Vi torej zmatrate dokaz zmožnosti za nekako cokljo, katera naj bi zavirala veliko industrijo? Vprašal bi izvedenca, je li dokaz zmožnosti tudi tedaj potreben za velikega obrtnika, ako potrebuje družih obrtov za svoje izdelke.

Kunc: Jaz ne želim dokaza zmožnosti, da bi človeštvo zadrževal v pridobivanji, temveč le zaradi tega, da se varuje tisti, ki se je česa učil. Jaz nečem ljudij ovirati pri obrtu; zato sem pa rekel že pri prvem vprašanji: Nikogar ne smeti zadržavati. Jaz bi le zadržaval kapitalistično špekulacijo v rokodelstvu.

Poslanec Adamek: Izjava gospoda izvedenca o dokazu zmožnosti je tako zanimiva, da ne morem, da ne bi še nekoliko spregovoril o njej. Zame je vsaj tako razlaganje dokaza zmožnosti novo.

Ko je šlo za dokaz zmožnosti, baš obrtniki niso videli bistvo dokaza zmožnosti v tem, da se ovira solidni obrt, temveč le zato, da se prepreči konkurenca nesolidnih obrtnikov, mojstrov skaz, z dokazom zmožnosti naj bi se le zagotovilo, da se le tisti poprime obrta, ki se ga je zares učil, da se rokodelstvo obvaruje nesolidnih elementov, ki se obrta niti učili niso.

Sedaj pa pravi gospod izvedenec, da dokaz zmožnosti nima za mali obrt nobenega pomena, da je nasprotno malemu obrtu še škodoval. Važno bi torej bilo, da gospod izvedenec to dokaže, ker s tem se vprašanju o dokazu zmožnosti da vse drugačni pomen.

Kolikor se jaz spominjam, je prvi se tako izrazil o dokazu zmožnosti. Sedaj je treba pač dokazati, da dokaz zmožnosti zares škoduje malemu obrtu.

Kunc: Bil sem predsednik zadrugi in poznam tudi druge obrte. Dokaz zmožnosti ima namen, druge malo ovirati, ki se niso učili, in deloma mladino zadržavati, da mora nekaj dalje delati, predno začno samostojni obrt. Da je dokaz zmožnosti v tem zmislu škodoval, se jako lahko dokaže. Od kar je dokaz zmožnosti, tretjina je več samostojnih obrtnikov in sicer zaradi dokaza zmožnosti.

Mnogo ljudij se je oglasilo za obrtno pravico iz strahu, da jo pozneje več ne dobe. Tako so sedaj prenapolnjeni vsi obrti, preskrbljeni smo vsaj 20 do 30 let, zlasti v manjših mestih. V Ljubljani imamo dvakrat toliko mojstrov kakor pomočnikov, 100 mojstrov in 50 pomočnikov v enem obrtu.

Razsodba upravnega sodišča o meri dokazuje mojo trditev. Poprej o tem še govora ni bilo. Še le vsled mejsebojnih tožeb je stvar prišla pred upravno sodišče, ki je odločilo, da jemanje mere ni rokodelsko opravilo. Tako je človek, ki je poprej prodajal porcelan, potem pa platnene hlače za kmete, nakrat začel jemati mero. Dva trgovska pomočnika sta nakrat napovedala obrt, danes jemljeta mero, po časopisih naznanjata, da sta opravičena mero jemati in izdelujeta kakor drugi. Prav res je, da je dokaz zmožnosti le škodoval. Če smo le mi in mi sami omejeni, to nima nobenega pomena za nas in tega nam tudi treba ni. Nobeden ne bode čevljev na malo delal, ako ni čevljar, miz, kdor ni mizar. Zatorej ne potrebujemo obrtnega dokaza, ako se ne razširi na veliki obrt. Tako nima za nas nobenega pomena in je bolje, da ga odpravimo, da se ne bomo prepirali mej seboj, kakor se sedaj.

Poslanec Richter: Vi sami sebi nekako nasprotujete. Rekli ste, da se nikdo ne bode silil v mali obrt, ako se ga ni učil, potem pa navajate, da so trgovski pomočniki in hlapci nakrat mojstri postali.

Kunc: To se je zgodilo vzlic dokazu zmožnosti, v čemu je pa nam pač potem koristil.

Richter: Potem se pa dokaz zmožnosti ni izvajal.

Kunc: Izvajal se je pač, ali se je tako tolmačil, da je le nam v škodo. Poprej so deželne vlade in trgovske zbornice odločevale, da konfekcionarji nimajo pravice jemati mere. Tako je bilo povsod do rabsodbe upravnege sodišča.

Poslanec Lueger: Tega pa pač ni kriv dokaz zmožnosti.

Poročevalec dr. Ebenhoch: Jaz sem gospoda izvedenca tako razumel, da on sedanjega dokaza zmožnosti ne zmatra za dobrega, ter prav za prav ni noben dokaz zmožnosti in se napak izvaja.

Kunc: Ne, temveč le zaradi tega, ker le malega obrtnika tlači in ovira, večjega pa ne.

Richter: Se li v Ljubljani pogosto ustanovljajo velika podjetja za izdelovanje rokodelskih izdelkov.

Kunc: Navadno izdelano konfekcijsko blago prihaja od zunaj in naš ves denar tudi žal gre na tuje. Mi nimamo velike produkcije.

Izvedenec Schlegel po nalogu svoje zadruge moram izjaviti, da naj se ravno tako od tovarnarja zahteva dokaz zmožnosti, kakor od malega obrtnika.

Izvedenec Šturm: Da se nikomur ne zgodi kaka krivica, naj se v izpraševalno komisijo, zlasti za pomočniške izpite pokličejo tudi delavci.

Izvedenec Supančič: Dokaz zmožnosti za rokodelski obrt naj se raztegne tudi na tovarniška podjetja, ker drugače ničesa ne koristi. Zakaj naj bi se z dvojno mero merilo.

4. vprašanje. a) Si li naj tudi za trgovske obrte tudi zahteva dokaz zmožnosti?

b) V čem naj obstoji ta dokaz?

Izvedenec Regali: Jaz temu vprašanju pritrjujem, kajti tudi trgovcu je treba znanja in dokazati mora, da je zmožen voditi svojo trgovino.

Drugi izvedenec se k temu vprašanju ni oglasil.

5. vprašanje. a) Naj bodi li gostilničarski in točarski obrt navezan na dokaz zmožnosti?

b) V čem naj bode ta dokaz in za katere kraje naj se vpelje?

Izvedenec Lenček: Vprašanje je potrditi. Dokaz zmožnosti naj obstoji s tem, da se je dotičnik tri leta učil in bil tri leta pomočnik. Zahteva naj se pa dokaz zmožnosti le v krajih, ki imajo nad 5000 prebivalcev.

Izvedenec Kunc: Takoj bi se dokaz zmožnosti ne dal vpeljati, ker se vsaj na kmetih nikdo tega obrta ne uči. V prehodnem času naj bi oblastvo, ki daje koncesijo — katero torej more zabraniti, da jih ne bode preveč, kar je naposled v nasprotju z razmerami pri rokodelstvu v interesu občinstva — oziralo na tiste, ki so se izučili, potem še le na druge prosilce. Polagoma bi pa prišli do dokaza zmožnosti, ako se že želi.

Izvedenec Supančič: Jaz mislim, da bi tukaj bilo najboljše omejeno število.

6. vprašanje. Naj li oblastvo že pri dopuščenji dostopa k obrtu vpraša dotično zadrugo in naj bodi li navezano na njeno mnenje?

Izvedenec Tuma: Meni je moja zadruga naročila, da naj odgovorim na to vprašanje, da se mora zadrugo vprašati že pri nastopu kakšnega obrta. Dogajajo se slučajji, da pošlje oblastvo kakeršnokoli spričevalo načelniku zadruga, da ga kolekuje, kar je po tem in tem paragrafu določeno, da ga zadruga mora prekolekovati. Tudi meni se je dalo tako spričevalo, v katerem je stalo: „N. N. je toliko in toliko let pri meni delal“. Ker jaz dotičnega gospoda poznam že 16 let in imena družega še nisem nikdar slišal, mislil sem si, ta pač ne more biti, da bi bil delal pri njem, pa bi jaz ne bil ničesa slišal o tem, ker sem bil vendar vsak dan tamkaj. Rekel sem dotičniku, da drugi dan pošljem spričevalo obrtnemu komisarju. Šel sem k policiji, da so pogledali, kje je dotičnik delal, ali ga niso našli. Šel sem h komisarju in vprašal, kdo je dotičniku naredil spričevalo. Tam sem izvedel, da dotičnik ni nikjer delal, bil je na Gradu zaprt in se

je priučil obrtu. (Veselost). Če se proti zadrugam tako postopa, tedaj mi nismo prav nič. Zadruga ima sitnosti, trud in dolžnosti, pravice pa nobene. Vložil sem vlogo na visoko vlado, da pri tolikih pritožbah, ki smo jih že imeli, ni še nazaj prišla nobena odločitev. Komisar, katerega sem v tej stvari poprašal, mi je odgovoril: „Tega nismo dolžni storiti!“ Naj se stvar ogleda, kakor koli, mi smo le za žogo, katera se meče tje in sem. Če se hoče kaj pomagati, dati se mora zadrugi kaj pravice v vsakem oziru. Spominjam se še, ko sem na Dunaji delal 12 let, da so tukaj že tedaj bile zadruge, katere so se pa bolj podpirale. Bila je navada, da je pomočnik moral na leto plačevati 3 gld 20 kr. in dokler ni vplačal, ni dobil spričevala. V tem oziru bi prosil, da bi se dala kaka pravica zadrugam, če že obstoje in morajo biti podpora državi. Pokazalo se je tudi, da je kdo prišel s kmetov in pokazal spričevalo podpisano od mojstra, v resnici je je pa spisal in podpisal kak pomagač.

Poslanec Richter: Vi se torej niste jasno izrekli. Mislite li, da bodi oblastvo navezано na mnenje zadruge?

Tuma: Seveda.

Richter: Nadalje bi rad vedel, kako je na Kranjskem z osnovo zadrug?

Tuma: Doslej se še niso uvedle. Če se zadrugam dajo večje pravice, tedaj bomo že gledali, da se ustanove.

Izvedenec Sturm: Jaz sem za to, da bi bilo oblastvo navezано na mnenje zadruge, kadar gre zato, da se komu da obrtna pravica, ker so se v zadnjem in v prejšnjih časih godile sleparije s spričevali. Oblastvo tega pri najbolji volji ne more nadzorovati. Zato naj se pa vpraša zadruga, bode že vestno postopala in dala obrtno pravico, komur gre.

Supančič: Jaz sem za to, da se zadrugo popraša za mnenje, katera bi se pa morala podpreti z razlogi, da ne bode videti, kakor da se hočejo le komu sitnosti delati, Sicer je pa to že obseženo v besedi „mnenje“.

Izvedenec Kunc: Jaz sem ravno te misli, le da točneje naglašam, da naj bode oblastvo zavezano, da

predloži dotične strokovne dokaze zadrugi, da jih pre-
trese, predno da obrtno pravico.

Izvedenec Ferlinz: Ker ima gostilničarski obrt
tudi govoriti v tem vprašanji, bi jaz tudi predlagal, da
obrotno oblastvo vpraša zadrugo in se drži njenega mnenja.
Oblastvo more le kraj določiti iz policijskih ozirov, za-
druga se pa mora izreči o osebi.

7. vprašanje. a) Naj to (namreč, da se vpraša
zadruga) tudi velja pri odločitvah o obsegu
obrta po § 76. obrtnega reda.

b) Ali naj v dvomljivih slučajih o obsegu
obrtno pravice obrtno oblastvo zasliši zadrugo
in ali naj bode navezano na njeno mnenje.

Izvedenec Kunc: O obsegu obrtno pravice mislim,
da bi najbolje mogla soditi zadruga. Da bi pa v slučajih
kake pristranosti bila kaka višja inštanca, naj se bi stvar
prepustila v drugi stopinji razsojevati deželnim zvezam,
katere bomo končno priporočili. Na odstavek a) od-
govorim z „ne“, na odstavek b) pa z „da“.

Drugi izvedenci se pridružijo temu mnenju.

8. vprašanje. Ali naj obrtnik, kateri za po-
polno izvršitev svojih izdelkov potrebuje del
druzi obrtov, ta dela daje preskrbeti po samo-
stojnih obrtnikih dotičnih obrtov, ali naj za-
došča § 37. obrtnega reda.

Izvedenec Regali: Jaz mislim, da mora prepustiti
samostojnim obrtnikom, kar kdo sam izdelati ne more.
Če se voz naroči, naj kolar naredi les, ali kovaškega
pomočnika naj se mu pa ne pusti imeti, da bi mu vo-
zove koval. To naj velja tudi za sedlarja. Jaz torej pri-
trjujem temu vprašanju.

Izvedenec Kunc: Jaz tudi temu vprašanju pritr-
jujem in sicer zaradi tega, ker bi sicer dokaz sposobnosti
nič ne koristil.

9. vprašanje. Smejo li tisti, ki imajo kaki
trgovski obrt, vsprejemati naročila po meri, ako
niso doprinesli zmožnostnega dokaza za dotični
obrt?

Izvedenec Šturm: Na to vprašanje moram odločno z „ne“ odgovoriti, kajti to jemanje mere je največja krivica, ki se je kdaj storila rokodelstvu. Ko bi tega ne bilo, bi marsikateri obrtnik bolje izhajal, nego izhaja sedaj. Od tod prihaja, da, kakor je rekel moj predgovornik, prihajajo dninarji v krojaštvo ali čevljarstvo, jemljejo mero in poštenemu obrtu jemljejo tla pod nogami.

Izvedenec Kunc: Jaz tudi mislim, da naj nikdo ne jemlje mere, kdor se ni učil. Jaz bi to natančneje razlagal, ker sem v tem oziru veščak in učim v šoli jemanje mere. Mi, rokodelci zmatramo v svojem obrtu jemanje mere za največjo umetnost, dočim upravno sodišče trdi, da to ni nobeno rokodelsko opravilo. Jaz tega nisem razumeti mogel, kajti jemanje mere je največji rokodelski popravek in največja umetnost, katero si more pridobiti rokodelec. Ako vvedo zadruga mojsterski izpit, bode pri nekaterih obrtih jemanje mere in prikrojenje na njeni podlagi pravi mojsterski izpit. Da se to, dasi se zmatra za najtežje, kar obrtu odreka, je največja krivica. Poznam trgovce v Ljubljani, ki jemljejo mero za pečne cevi, tudi železniške trgovce, ki jemljejo mero za matroce in potem preskrbujejo narejene matroce. Po čemu smo pač mi potem? Vsako jemanje mere prepuste naj torej rokodelcem.

Predsednikov namestnik: Zame je jako važno, da to le izvem: Trdi se, da so se v nekaterih krajih v Avstriji mojstri domenili, da svojih učencev ne uče jemati mere, da še celo pomočnikom ne puste jemati mere, temveč to si pridržujejo kot nekako mojstrove predpravico? Seveda se učenci in pomočniki potem nikdar ne nauče te umetnosti, naj se tudi oprostite in potem spolnijo tudi vse pogoje dokaza zmožnosti. Se li na Kranjskem tudi kaj takega dogaja?

Kunc: Jaz sem pri osnovi svoje šole sam omenjal, da so preje nekateri mojstri skrivali svoje znanje, da s tem varujejo svoje rokodelstvo. Sedaj nismo več tega mnenja, temveč mislimo, čim boljše učence izučimo, tem boljši bodo mojstri in tem bolj se povzdigne rokodelstvo. Ker se je dogodilo, da mojstri nečejo vsega pokazati in se nekateri še danes drže tega predsodka, zato jaz nisem

za mojsterski izpit. Kdo naj bi izpraševal? Vprašanje še ni zrelo. Mi nimamo še rokodelskih šol in ne moremo izpita izvesti, kakor bi mojstrom koristil.

Poročevalec Pernerstorfer: Da je jemanje mere pri krojačih važno, mi je jasno, ali vi ste sploh proti jemanju mere po trgovcih?

Kunc: Da, jaz sem proti temu, da trgovec jemlje mero.

Pernerstorfer: Pa je tudi jemanje mere, za katero ni treba nobene umetnosti in spretnosti. Jaz si napravim hišo ali vilo in hitro potrebujem hišne oprave; Naročim jo torej v kaki trgovini. Tukaj ne pokličem nobenega, temveč sam premerim, kako visoke in dolge naj bodo omare itd. Da bi bil to, če jaz sam mero vzamem, kak umeten del mizarskega obrta, tega jaz ne razumem.

Kunc: Jaz mislim, da je to pravica dotičnega rokodelca. Pri kateri stroki je težje, pri drugi lažje, tako si vsakdo lahko hlače sam pomeri; toda jemanje mere, katero pripada obrtu, da si na pr. mizar sam vzame mero za omaro, katero je narediti itd., to mislim, da se vsekako mora pridržati obrtu. Saj ne gre za jemanje mere, temveč za zaslužek. Če ima trgovec pravico vzeti mero, ima tudi pravico preskrbeti delo, tako odvzame dobiček, ki bi ga imel mizar. Tukaj gre za gmotne posledice. Za to pa hočem, da se pravico jemati mero prepusti za rokodelske izdelke dotičnemu obrtu, da trgovec ne bode imel pravice ne meneč se za obrtno opravičenost jemati mere in s tem dobička rokodelcu.

Pernerstorfer: Ostanimo pri svojem vzgledu, jaz sam ne grem tja, temveč pošljem služabnika. To bi bilo nevarnejše, ko bi temu naročil, naj vzame mero, ker ni več lastnik.

Kunc: Tako daleč stvari ne smemo tirati. Če si da kdo izmeriti kako omaro, ne pride na tako neznatne okolnosti. Ko bi vse tako do konca doganjali, bi v socialnem oziru ne mogli skleniti nobenih zakonov.

Izvedenec Rebek pravi v slovenščini, da je po poklici ključarski pomočnik. On se odločno izreče proti temu, da bi se dovolilo ljudem jemati mero, ki se niso obrta učili.

Posebno opozarja, da železniški trgovci prihajajo k ključarju in naročajo po meri to ali ono blago. Taka je s ključi. Ti imajo vsi jednako obliko in če ga je komu treba, kupi ga lahko pri trgovci z železnino. Samo malo mu ga je treba popiliti in prirediti. Lahko potem s ključem odpre razne prostore in kaj pokrade, kar se večkrat zgodi. Izvedenec opozarja, da jeden trgovec z železnino jemlje tudi mero za štedilna ognjišča; naposled tako ognjišče se vendar ne priklada in stane več, kakor bi se bilo naročilo pri rednem mojstru. To so povodi, iz katerih je on odločno proti temu, da bi se dovolilo komu jemati mero, ki se obrta ni učil.

Poročevalec dr. Ebenhoch: Jaz bi še nekaj vprašal gospoda izvedenca Kunca. Vi ste jemanje mere proglasili za jeden najvažnejših delov rokodelstva, in v drugič ste se izrekli, da je jako želeti in jako potrebno, da se vsak rokodelc izvežba v vseh delih svojega obrta. Tretjič ste se pa izjavili, da niste za mojsterski izpit, da zadošča, da kdo le dokaže, da je delal tri ali štiri leta za pomočnika. Jaz vprašam gospoda izvedenca: Razvidite li vi iz spričeval, da je kdo delal nad tri leta za pomočnika, že dokaz, da se je naučil mero jemati.

Kunc: Jaz ne mislim, da bi iz tega se že moglo to sklepati, zaradi tega pa nisem za mojsterski izpit, kajti država ni ničesa storila za obrtne šole.

Dr. Ebenhoch: Jemanje mere pač ne bode jedini predmet, katerega je treba rokodelcu znati. Sicer se pa mora pomočnik tega naučiti pri mojstru.

Kunc: Moral bi se naučiti.

Dr. Ebenhoch: Ne bilo bi dobro, ko bi se to prepuščilo šolam, katere se vvedo, kajti ne bilo bi mogoče, da bi ravno tam mogli jamčiti, da se je kdo zlasti jemanja mere, katero ste vi proglasili za tako važno v stvarnem in gmotnem oziru, kot pomočnik tudi naučil. Jaz mislim, da bi se to moglo dokazati le z mojsterskim izpitom.

Kunc: S časom to pojde, ali sedaj še nismo tako daleč, da bi to mogli zahtevati; zato nismo za obvezni mojsterski izpit. Meni je pravica za jemanje mere hkratu

pravica za jemanje naročil. Mi jemanja mere ne smatramo samo za jemanje mere, temveč mislimo, da dotičnik tudi jemlje naročilo, ki jemlje mero.

Predsednikov namestnik: Vi vprašanja gosp. poročevalca Ebenhocha niste razumeli. To je hotel vam ravno dokazati, da ste si v nasprotji, če na jedni strani zahtevate, da se jemanje mere uči, na drugi se pa odrekate mojsterskemu izpitu. Gospod poročevalec misli, da bi se baš pri mojsterskem izpitu pokazalo, če se je dotičnik naučil mero jemati oziroma kot pomočnik imel priložnost jemanje mere izvrševati. Vi ste pa poprej rekli, da na mojsterskem izpitu ni nič, ker se še le tedaj, kadar kdo samostojni mojster postane, pokaže, če kaj zna ali ne.

Kunc: Jemanja mere in prikrojjevanja se vsakdo mimogrede nauči; ali tako daleč pa nismo, da bi mogli iz tega izpraševati pomočnike. Kdo naj bode izpraševal? Več pa gotovo tisti zna o jemanji mere, ki je tri leta bil pomočnik, kakor trgovec, ki se ga tudi ni učil v nobeni šoli. Sploh se ne gre toliko za jemanje mere, kakor za naročila. Naj stokrat trgovec vzame mero, če ničesa ne preskrbi, ni nič na tem.

Poslanec Neuber: Mari gospod izvedenec ne pomisli, da bi se več rečij niti ne prodalo, ko bi prodajalec ne smel jemati mere? Če bi se prodajalcem klobukov prepovedalo jemati mero, pa bi kdo hotel v Karlovih Varih kupiti klobuk, izdelovalec klobukov je pa v Novem Tičinu, torej bode moral tjakaj potovati, da si da narediti klobuk.

Kunc: Tako daleč ne smemo iti. Ni je socialne zakonodaje, ki bi mogla vse do pičice določiti. To ni mogoče. Sicer se bode pa stvar že sama po sebi uredila.

Poslanec Neuber: Jaz imam konkretno vprašanje. Vi pravite: Trgovec ni opravičen rokodelskih izdelkov prodajati po meri. Kaj pa, če naročnik sam za klobuk mero vzame, in jo da trgovcu, kaj pa potem?

Kunc: Vsakdo si lahko mero sam vzame; toda na to ne pride.

Poslanec Adamek: Jaz moram zopet poseči nazaj na dokaz zmožnosti. Izvedenec je rekel, da je jemanje mere največja umetnost obrta; pri prvem vprašanji se je izrekel proti mojsterskemu izpitu in celo dokaz zmožnosti proglasil za odveč in za škodljiv. Misli li morda gospod izvedenec, da že samo po sebi ne bode vspeval mojster, ki se ni naučil največje umetnosti svojega obrta, jemanja mere, ali ne misli morda, da bi bilo potrebno kako jamstvo napraviti z zakonom, da se zabrani takim rokodelcem, ki se niso naučili največje umetnosti svojega obrta, sploh samostojno začenjati obrt?

Kunc: Ko bi imeli zavod, kjer bi se pomočniki mogli učiti, bi jaz bil za to; ko pa tacega zavoda nimamo, pa tega ni mogoče zahtevati od ljudi.

Poslanec Klun: Ne misli li gospod izvedenec, da naj bi tisti, ki vzame mero, če ni sam strokovnjak, moral dotično stvar na pr. klobuk dati narediti kakemu samostojnemu mojstru, da bi je torej ne smel narediti po svojih pomočnikih?

Kunc: Vsekako, če se hoče varovati rokodelstvo. Če kak trgovec, ali sploh kak posredovalec ima pravico prejemati naročilo, to odide rokodelstvu. Če se hoče varovati rokodelstvo, mora se rokodelcu pustiti popolno pravico. Če se dovoli trgovcu jemati mero, se s tem odteguje zaslužek rokodelcem.

Izvedenec Supančič: Pcprej se je govorilo, da si kdo zgradi kako vilo in hišno opravo naroči po meri pri kakem velikem trgovcu s hišno opravo. Dotičnik še tudi ni vzel mere, če pravi, jaz hočem v moji vili imeti to opravo, v tem ali onem slogu, miza bodi tako dolga, omara tako visoka itd.

Predsednikov namestnik: Vi polemizujete.

Izvedenec Supančič: To vendar ni nobeno polemizovanje. Jaz le to hočem reči, da dotičnik ni vzel mere, temveč je le izrazil željo, da hoče svojo sobo oskrbeti z opravo.

Predsednikov namestnik: Gotovo se lahko širokost zidov zmeri in reče, tukaj postavim posteljo, ki

mora biti toliko široka. O tem nočemo govoriti, to je bila le vpletena opazka gosp. Pernerstorferja. Vi le povejte, ali naj se dovoli trgovcu jemati mero ali ne.

Supančič: Jaz moram govoriti o vseh točkah. Če ne smem govoriti o tem, kar po mojih mislih spada k stvari, rajši molčim. Ko se je govorilo o jemanji mere, se je trdilo, da se je v vseh treh letih ne uči in da sploh nimajo priložnosti ves čas, ko so učenci in pomočniki, da bi jemali mero. Jemanje mere spada k rokodelstvu in mojster je zavezan učiti učenca jemanja mero, kjer je treba. Zato naj pa imajo tudi le rokodelci pravico jemati mero.

Predsednikov namestnik: Se li uče učenci jemati mero?

Supančič: Ne! Mero jemati uče se navadno le pomočniki.

Predsednikov namestnik: Mojster pa ni zavezan pomočnika kaj učiti. Pomočnik bi moral že znati. Se li ne dogaja, da mojstri pomočnikov niti ne uče jemati mere, in jih k temu delu ne pustite, ker to zmatrajo za svojo predpravico.

Supančič: Tega ni.

Izvedenec Tuma: Jaz moram opomniti, da sem se mero jemati učil že kot pomočnik in da je mojster, pri katerem sem jaz bil pomočnik, pustil meni jemati mero, če ga ni bilo doma in je kdo prišel.

10. vprašanje. Naj se li napoved trgovskega obrta omeji na določeno blago ali na določene vrste blaga?

Izvedenec Regali: Napoved trgovskega obrta naj se omeji na določene vrste blaga.

Izvedenec Ferlinz: Jaz sem ravno te misli in jaz bi želel, da se ne dovoli trgovina s pivom in vini v steklenicah trgovcem, branjevcem in trgovcem z mešanim blagom.

11. vprašanje. a) Se li naj v trgovini z rokodelskimi izdelki naredi na blagu vidno, kakega dela da je?

b.) Se li naj trgovina z rokodelskimi izdelki naveže na posebno koncesijo?

c.) Se li naj pridržuje izključno rokodelcem?

Izvedenec Šturm: Jaz sem za to, da naj bode obvezno zaznamovanje na obrtnih izdelkih, čegavega dela da so.

Izvedenec Regali: Jaz sem tudi za to. Prepusti naj se pa dotični zadrugi, da odloči, ali bodi za trgovino z rokodelskimi izdelki treba posebnega dovoljenja, ali naj se pa pridrži samo rokodelcem.

Drugi izvedenci so se strinjali s tem.

12. vprašanje. Se li naj ponujanje blaga od kraja do kraja (§ 60 obrtnega reda) kakor do sedaj dovoli, ali naj se prepove ali omeji, na katero blago naj se omeji?

Izvedenec Regali: Tako ponujanje blaga naj se popolno odpravi, izjema naj se dovoli le za hišno industrijo.

Drugi izvedenci temu pritrdijo.

13. vprašanje. Se li naj dovoli imeti kakemu obrtnemu podjetju neomejeno število prodajalnic?

Izvedenec Regali: Človek bodi zadovoljen, da more živeti na enem kraju. Zadostuje, ako ima na enem kraju podjetje. Če mu je premajhno, naj je poveča na dotičnem kraju. Podružnice naj se nikomur ne dovolijo, tudi jedna sama ne.

Izvedenec Supančič: Jaz bi osnove podružnic popolnoma ne omejil, temveč bi se pri tem ravnal po velikosti mesta. Zakaj bi v velikem mestu obrtnik, ki veliko izdeluje, ne smel imeti jedne podružnice? Torej glavno podjetje in podružnico, pa le v večjih mestih.

Načelnikov namestnik: In sme li kdo v kakem drugem mestu osnovati podružnico?

Supančič: Jaz bi bil proti temu. Če že ni podobnega podjetja, odloči naj potem zadruga.

Izvedenec Tuma: Jaz temu pritrjujem, da se dovoli le jedna podružnica. Kake posledice da ima, ako se do-

voli več podružnic, se je videlo pri mödlinški čevljarški tovarni.

Izvedenec Šturm: Nobene podružnice naj se ne dovolijo. Če ni kacega podjetja, naj se pa osnuje. Kdor ga še nima, naj začne. Se bode že kdo dobil.

Poslanec Adamek: Tako obče vprašanje se vendar vzeti ne more. Vsaj so vendar podjetja, ki ne delajo konkurence nobenemu obrtu. Misli li gospod izvedenec, da bi n. pr. velika tvrdka Filip Hass in sinovi v Avstriji ne smeli imeti nobene podružnice? Morda on misli, da s svojimi podružnicami dela konkurenco malemu obrtu, ali morda ne pomisli, če se to prepove, da se s tem na stežaj odpro vrata inozemski konkurenci? Gospodje imajo vedno le oblačilne trgovine pred očmi, ki so tako pripravile podružnice ob veljavo. Tako sploh se pa stvar izpeljati ne da.

Šturm: Jaz zastopam le rokodelske obrte, o drugih strokah pa ne morem govoriti.

Izvedenec Kunc: Jaz moram pred vsem omeniti, da bi se vprašanje moralo glasiti za rokodelske obrte, ako se vpraša rokodelca. Izdelava preprog ni rokodelski obrt in kar v rokodelstvo ne spada, o tem nečemo govoriti. Jedna podružnica naj se dovoli tudi v kakem drugem mestu, pa ne brez števila. Rokodelec ne snuje podružnic, to bi nas ne omejevalo.

Načelnikov namestnik: Tvrdka Thonet smela bi torej si osnovati le jedno podružnico?

Kunc: Naj se pa le jedno osnuje. Drugače se obrtu pomagati ne da.

Izvedenec Rebek: Jaz sem tudi za to, da sme obrtnik imeti jedno podružnico v istem mestu.

14. vprašanje. Je li mogoče in je li želeti, da se, v kolikor se v članu V., odstavek d) razglasilnega patenta k obrtnemu redu omenjeno mezдно delo najnavadnejše vrste (dninarsko delo) nahaja, na te delavce raztegnejo določbe VI. poglavja obrtnega reda (zdravstveno skrb, delavski presledki, nedeljski počitek, večerne

in nedeljske šole, plačilo mezde, delavske knjižice, spričevala, delavska spričevala, delavski, red, določbe o razrešitvi delavskega razmerja in o mladostnih delavcev i. t. d.), ki zanje dosedaj niso veljale.

Izvedenec Kunc: Jaz sem za to, da se vsakemu, ki dela, da kako varstvo, da se mu pomaga do udeležitve zavarovanja itd. Zato pa nisem, da se za vsacega dninarja, ki se vzame za jeden ali dva dni, vse to vpelje, kar je tukaj navedenega: zdravstveno skrb, delavski presledki, nedeljski počitek, delavske knjižice, spričevala, delavska spričevala itd. To se da izvesti le pri stalno nastavljenih. Zatorej mislim, da delavsko varstvo, katero imamo, ne stoji na pravi podlagi. Če se za jednega skrbi, naj se tudi za drugega, ubog je ta in oni. Zato bi jaz bil za državno zavarovanje za bolezni in nezgode in sicer obvezno za vsacega delujočega človeka. Kdor ne dela, bi moral biti zavezan, se sam zavarovati itd. To bi pa morala država sama vpeljati in v velikem izvrševati. Šole, o katerih se tukaj govori, na deželi niso mogoče.

Izvedenec Regali: Tudi navadnemu delavcu se mora dati zakonito varstvo. Pravi se sicer: mezdni delavec najnavadnejše vrste, ali tudi ti delavci so poštenjaki, ki so vedno pripravljani, kadar je treba dati moža. Če državo morajo varovati, bi jih tudi država v miru varovati morala.

Izvedenec Schlegel: Jaz tudi temu vprašanju pri-trjujem, ali dninarji naj se nikar ne vlačijo v obrt in enakih pravic se jim ne more priznati kot pomočnikom.

Izvedenec Šturm: Jaz sem tudi za varstvo dni-narjev, ali razloček pa mora biti mej obrtnimi delavci in podajači.

15. vprašanje: Sta li §§ 96 a) in 96 b) obrt-nega reda primerna razmeram ali je želeti ka-kega daljšega omejenja.

Izvedenec Lenček: Čas za delo naj se omeji na deset ur.

Poslanec Adamek: Prosim gospoda izvedenca Kunca, naj nam pove, kako dolgo se dela v njegovem obrtu?

Izvedenec Kunc: Pri nas v tej stvari žal ni nobenega reda, ker vsak skuša, kako bi družega prekosil. Pri komur pomočniki dalje časa delajo, ta je na boljsem protistemu, ki tako ne izkorišča delavskih močij. Jaz bi želel, da se v tej stvari vsekako naredi red, da se postavijo kake meje konkurenci mej nami in se sestavijo enakomerno produkcijski pogoji, kar bi bilo rokodelcem le v korist.

Poslanec Klun: Usojam si vprašati, če dobé delavci, ki delajo čez postavnih jednajst ur, zato kako posebno odškodnino.

Kunc: V oblačilnih obrtih se dela po kosih. Včasih imamo preveč dela, včasih premalo ali pa nič. Povprek na leto gotovo ne delamo več kakor deset ur. Nekatere mesece se res dela po 15 do 18 ur, ali zato pa nekatere mesece ni nobenega dela. Ko bi ne bilo prodajalcev z obleko, bi bilo drugače. Jaz sem za vpeljavo normalnega delavnika, ali le, če se vpeljejo omejitve pri velikem obrtu.

Lenček: Jaz mislim, da to ni samo pri krojačih, temveč tudi pri družih obrtnikih.

Izvedenec Rebek govori slovenski in misli, da bi se najdaljši čas za delo moral vpeljati tudi za deželo. Sedaj imajo v mestu mojstri in obrtniki določeni čas za delo, v okolici pa delajo po 15 ur in s svojimi izdelki poplavlajo trg, ker jih lahko mnogo ceneje delajo.

16. vprašanje: So se li delavske knjižice za podjetnike in delavce pokazale koristne in če je želeti, da se obdrže?

Izvedenec Šturm: Jaz sem za to, da se pridrže, samo da naj se ne zlorabijo.

Predsednikov namestnik: Kako zlorabo mislite?

Šturm: Da se notri kaj zapiše, kar notri ne spada.

Izvedenec Tuma: Jaz sem tudi za to, da se pridrže delavske bukvice, meni se zde jako praktične.

Izvedenec Kunc: Opomnil bi, da se jaz v dolgem času, kar sem obrtnik, ne spominjam, da bi bil na Kranjskem kak delodajalec zlorabil delavsko knjižico, da bi bil kak mojster na knjižico naredil kako znamenje, da bi škodoval delavcu. Jaz sem tudi zato, da se delavske knjižice pridržé.

Poročevalec Pernerstorfer: Gosp. izvedenec Šturm je rekel, da je za delavske knjižice ali proti temu, da bi se zlorabile. Meni se zdi zanimivo, da je mojster, ne da bi ga kdo vprašal, to opomnil. Jaz bi rad vedel, kaj mu je dalo povod tej opazki?

Šturm: Slišal sem že, da tovarnarji vanje delajo klavzule?

Pernerstorfer: Ali tudi na Kranjskem?

Šturm: Morda se tudi na Kranjskem kaj tacega dogaja, ali jaz ne vem.

17. vprašanje: Bi li bilo mogoče in bi li bñilo želeti, da se določbe §§ 96 a), in 96 b) obrtnega reda (normalni delavnik in varstvo žensk in otrok) uporabijo tudi za tovarniška obrtna podjetja, v katerih dela nad 20 oseb, bodisi že pomočnih delavcev ali dninarjev?

Izvedenec Kunc: Mi seveda mislimo, če mora biti varstvo tam, kjer je manj kot dvajset delavcev, da naj bodi še tam, kjer jih je nad dvajset.

18. vprašanje: a) Če se omejujoče določbe o porabi mladostnih delavcev mej 12 in 14tim letom (§ 94. obrt. reda) izpolnujejo in če se izvajanja teh določeb oblastveno nadzoruje?

b) Bi li ne bilo to umestno, da se za vse trgovsko pomočno osebje določi najdaljši čas za delo?

Poslanec dr. Lueger: So li na Kranjskem tudi pomočni delavci pod 14timi leti?

Izvedenec Šturm: Tudi so, največ v tovarnah.

Izvedenec Kunc: To se pri nas dogodi, ako ima dotičnik šolsko odpustno spričevalo s 13tim letom. Taki slučaji so pa redki. Če oblastvo to nadzoruje, ne vem.

Izvedenec Lenček: To se zgodi le v ljubljanski predilnici, da nekateri delajo pod 14timi leti. Zadruga pa nobenega ne vsprejme.

Poročevalec Pernerstorfer: To se torej dogaja v tovarnah, tako v ljubljanski predilnici. To je jako zanimivo.

Izvedenec Tuma: Kar se tiče čevljske zadruge, je običajno, da vsakdo, ko mine čas za poskušnjo, mora prinesiti šolsko spričevalo ali pa potni list in če ni spolnil 14. leta, se ne vsprejme. Gotovo je pa, da taki fantje prihajajo v tovarne; ondu ni nobenega nadzorstva.

Predsednikov namestnik: Je li nimate v Ljubljani obrtnega nadzornika?

Tuma: Da imamo g. Pogatschnigga, ali on vselej 14 dnij ali tri tedne poprej naznani, da pride. To je tako, kakor pri eraru, kakor se pregledujejo oskrbovalna skladišča.

Predsednikov namestnik: To pa vendar ni mogoče, da bi fantje postali 14 let stari v tem času, predno pride nadzornik, naj tudi 3 ali 4 tedne poprej napove prihod.

Tuma: Pa tedaj ne pridejo v tovarno, ostanejo lepo doma.

Poročevalec Pernerstorfer: Tovarnar mora imeti seznam svojih delavcev.

Tuma: Ta se dene na stran. Mladi delavci zapišejo se na posebno polo.

Kunc: Mi potrjujemo tudi 18. vpraš. alineo b).

19. vprašanje: Če se dosega smoter, za katerem teži obrtni red o izpolnovanju učne pogodbe, obrtnem izobraženju učencev, njih nravni odgoji, obisku cerkve, večernih in nedeljskih šol, s sedanjimi določbami in njih izvajanjem in kako bi se mogel pouk nadaljevalnih šol narediti obligatoričen?

Izvedenec Rebek: govori slovenski in misli, da sedanje določbe o obisku cerkve in šole ne zadoščujejo, da

je torej potrebno v tem oziru novih naredeb Govornik je za obvezni šolski pouk in misli, da naj se tisti, ki ne izpolnuje te dolžnosti, kaznuje s tem, da se ne oprostí, temveč se mu podaljša učni čas. Mojstri naj pa sami pazijo, da se bode izvrševala ta določba.

Izvedenec Lenček: Jaz bi bil za to, da se šolski čas, ki je sedaj v Ljubljani določen na $\frac{1}{2}$ 8—9 ure, določi od 5. ali 6. do 8. ure.

Predsednikov namestnik: To že učna uprava več let želi, pa se upirajo zadruga. Imate li v Ljubljani več nadaljevalnih šol?

Izvedenec Kunc: Dve na ljudskih šolah in jedno na realki.

Izvedenec Tuma: Kar se tega vprašanja tiče, bi jaz bil za to, da bodi pouk obvezen, kajti tako se nikdo dosti ne uči. Opomnil bi pa, da bi mi bili za to le, če se nam dajo večje pravice. Obrtnik naj bi ne imel le pravice, da učence priganja kdo ve k čemu vse, sicer je pa jednak vsakemu kmetu v svojih pravicah. Nadalje bi opomnil, da se mi šolski čas od $\frac{1}{2}$ 8 do $\frac{1}{2}$ 9 ure ne zdi ugoden za šolo. Mnogo učencev ima hrano in stanovanje doma in zlasti po zimi je jako težavno, če mora učenec pri slabem vremenu še jedno ali poldrugo uro hoditi domn.

Načelnikov namestnik: To se vam lahko hitro, morda že drugo leto premeni, le obrnite se do ministerstva. Vam lahko zagotovim, da učna uprava jako želi, da je nadaljevalni pouk tako zgodej, kakor je le mogoče.

Tuma: Nadalje bi predlagal, da bi učitelji ali pa magistrat strožje postopali s tistimi, ki ne hodijo v šolo. Moj svak je učitelj in pokazal mi je katalog, da je neki učenec v kratkem času zamudil 196 ur.

Predsednikov namestnik: Mari pri vas doma nimate prekolekovalnih knjižic. Vsak učenec mora imeti tako knjižico, katero se slednji dan prekolekuje in on jo mora pokazati mojstru.

Tuma: Če se pride, kadar ima biti šola, k šoli, sliši se strašen krik in ropot in učenci letajo s smodči-

cami v ustih, kakor kresnice. V šolo pa skoro nobeden ne gre.

Izvedenec Kunc: Seveda se bode krivda izvažala na zadrugo, ker je ona v prvi vrsti dolžna izvesti, kar predpisuje zakon in kar je namen učenju. Da se pa stvar tako slabo izvršuje, da se za izobraževanje, nravno in versko vzgojo učencev tako malo brigajo, to pač prihaja od tod, da noben mojster ne veruje niti v svojo niti v učencevo prihodnost. Misli si, saj je vse jedno, poginemo tako ali tako, nič se ne da storiti, naj se že učenec kaj uči, ali pa ne. Velika industrija vse uniči. Na enketi smo že slišali, da smo že v to odločeni, da propademo. Če vladajo take ideje, potem je pač le naravno, da se zadruge ne brigajo toliko za vzgojo učencev, kakor bi se morale. Ko bi zadruge imele več pravic, bi tudi bolj gledale na vzgojo učencev in jih strožje držale. Če dobimo večje pravice, in bode mojster sam videl, da se ohrani, učenec pa, da postane kdaj samostojen, da bodeta oba imela ideale pred seboj, pa se bode vse naredilo.

20. vprašanje: Katere določbe naj se za odpoved trgovskemu pomočnemu osebju vzamejo v obrtni red. (Član 61. trgovskega zakona.)

K temu vprašanju se nobeden ne oglasi.

21. vprašanje: Kako naj se preuredi, ali popolni § 151. obrt. reda, da se olajša nakup ali najem obrtnih podjetij ali priprav zlasti naprava malo obrtnih pomočnih strojev in motorjev za skupno porabo.

Izvedenec Rebek: govori slovenski in misli, da je pred vsem država dolžna s podporo omogočiti raznim zadrugam, da dobe motorje, in take pomočne stroje. On misli, ko se osnujejo združne zveze ali samostojne obrtne zbornice, da naj bi vlada podpirala pred vsem te obrtne zbornice ali združne zveze in te naj bi podpirale male obrtnike pri napravi pomočnih strojev. To bi se seveda moralo tako zgoditi, da bi obrtniki mogli po prostoru in času, katerega potrebujejo, uporabljati te pomočne stroje.

Izvedenec Klun: Jaz si vsojam gospodu izvedencu pojasniti, da vprašanje ne gre za to, temveč le za to, ali

zadoščajo sedanje določbe, ali jih morda bilo treba popolniti in premeniti tako, da bi se v to smelo porabiti združno premoženje po sklepu z navadno ali dvetretjinsko večino.

Rebek misli, da naj se zakon tako predela, da bode treba dvetretjinske večine za tak sklep.

Predsednikov namestnik: Jedna zadruga v Ljubljani je prosila pri trgovinskem ministerstvu za prepust pomočnih strojev za čevljarski obrt — ne vem ali je to storila čevljarska zadruga, ali kaka zveza zadrug, ali bilo je tako. Trgovsko ministerstvo je bilo tudi pripravljeno ustreči, ali ko so se vršila pogajanja, se je pa prošnja umaknila. Ne vem, ali se je to za zaradi tega zgodilo, ker so mislili, da lahko počakajo, da se osnujejo obrtne zbornice ali je pa morda temu kaj družega vzrok. To je prvi slučaj, kar se trgovsko ministerstvo s tem peča, da se je vse storilo, da se dobi dovoljenje za stvar, ali ko se je dovolilo, pa pride pismo iz Ljubljane, da ne marajo. Morda ve gospod izvedenec, kaj je temu krivo?

Izvedenec Tuma: Kar se tiče tega slučaja, pripetil se je pri naši zadrugi, namreč pri zadrugi čevljarjev v Ljubljani. Pred mano je bil načelnik neki čevljar, ta se je dal od nekoga prepričati, kako dobro bi to bilo za nas. Kakor smo se premislili, bi od tega ne bili imeli nobenega dobička, pač pa škodo. Mi bi strojev ne bili dobili v last, temveč le na posodo in potem bi jih bili morali nepoškodovane vrniti, mislim, da bi se to bilo zahtevalo v desetih letih. V Ljubljani pa gre čevljarstvo že tako prav slabo. Ko bi si napravili še stroje, ne bi imeli kaj dela. Jeden bi lahko vse naredil, drugi bi pa lahko šli na sprehod. Spoznali smo, da stroji niso za nas, ker že z rokami nimamo kaj delati. Jaz sem bil tedaj načelnik in sem rekel, naprej naj se nam da delo, potem še le stroji.

Kunc: Po mojih mislih je to vprašanje važno za zadruge; ali tako velike koristi za rokodelstvo, kakor jo obetajo zastopniki tako imenovanih liberalnih idej, pa jaz ne vidim. Pred več leti smo imeli obrtne shode na Dunaji in v Ljubljani in takoj so izšli časniški članki, ki

so svarili pred temi shodi, češ, da na tem polji nam ne bode cvetela pšenica. Mi si moramo napraviti motorje in pomožne stroje. Tako se je navajalo, da se nahajajo stroji, ki naredo 300 parov čevljev na dan, in s tem bi se rešil obrtni stan. (Tako je „Laibacher Zeitung“ pisala dne 4. avgusta 1884. l. v članku tako le: „Če majhen stroj pomore lastniku, da naredi 300 parov čevljev na dan, potem je mogoče, da se čevljar obdrži poleg čevljarske tovarne in si zagotovi obstanek. Ročna spretnost, izvežbanost ne pomaga, delo mora biti po ceni in to je mogoče le z majhnimi motorji, za napravo katerih je treba skrbeti z direktnimi podporami ali z združenjem ali s kakim drugačnim olajšanjem kredita“. In članek ljubljanskega uradnega lista je tako ugajal „N. Fr. Pr.“ da je dne 8. avgusta pohvalila te modre nauke. Op. ured.) Stvar se mi je že tedaj zdela čudna in se mi zdi še danes, kajti pri malem obrtu oskrbi si vsak mojster sam stroje, katerih potrebuje. Rokodelstvo ima strah pred stroji, ki naredo namesto jednega para kar tristo parov čevljev. Ko bi vsi čevljarji imeli take stroje, ne vemo kam bi prodajali. Vem, da se gospodom to čudno zdi, ali meni se pa zdi lahko umljivo, da imajo delavci strah, če bi se iznašel stroj, da bi se vrglo vanj na jednem konci blago, na drugem bi pa iz njega že prišla narejena suknja. Sicer je pa naprava strojev težko izvedljiva.

Poslanec Lueger: Gospod izvedenec oporeka, da bi stroji bili koristni za mali obrt in neče, da bi zadruga v ta namen porabile del premoženja. Jaz bi ga vprašal, kako on misli, o skupni osnovi zalog surovin ali preskrbljenji kredita ali prevzetji večjih naročil, kakor se je zgodilo pri uniformovanji uradnikov.

Kunc: Opomniti moram, da so to jako negotova podjetja, od zadružnih članov se pač ne more zahtevati, da bi v taka podjetja dali denar, kajti nevarnost vendar zadeva vse člane, kajti na vse se bodo naložile priklade, ako bode izguba.

Poslanec Adamek: Jaz se moram izjaviti, da so dosedaj vsi rokodelci se odločno izrekli, da se naj odpravi ta pravica ugovarjanja, katera ovira naravnost de-

lovanje zadrug in onemogočuje jim izpolnjevati njih naloge. Trditev gospoda izvedenca, da bi čevljar s strojem naredil 300 parov čevljev na dan, je popolnoma napačna. Najvažnejši stroj za čevljarje je stroj za šivanje podplatov. Ta stroj pa s šije v 1 uri 3 pare čevljev, v enem dnevu torej 24 parov. Gospod izvedenec se je izrekel proti združitvi malih obrtnikov, kako pa potem hočete boriti se proti veliki obrtniji? Z razcepljenjem malega obrta to ne gre. To ni mogoče. Postavodaja naj vse stori, vi pa nečete nič storiti. Vi se upirate vsakemu napredku.

Lueger: Bi mari ne bilo prišlo vse uniformovanje uradnikov v roke veliki konfekciji, da se ni posrečilo za drugim dobiti dovoljenja, da stvar podpirajo s svojim premoženjem.

Načelnikov namestnik: Jaz pristavljam, da bi zadruga tudi v malih mestih lahko prejemale zalaganje vojne, ako bi napravile take stroje.

Kunc: Če je to tako potrebno, zakaj pa že ni v obrtnem zakonu? Tu gre le za negotova podjetja in nevarnost se hoče izvrniti na vse člane.

Poslanec Neuber: Vi torej zares mislite, da so stroji in pa napredki tehnike zasluga ali pa krivda kakega političnega mnenja.

Kunc: Od manšesterske liberalne strani se je vedno zatrjevalo, da bodo nas stroji rešili. Jaz o tej koristi nisem prepričan in lahko razumem, da so obrtniki proti temu nezaupljivi.

Izvedenec Lenček: Jaz sem tudi proti temu, ker že imamo dovolj živih strojev. V kaznilnici se dela in se že tako preveč izdeluje.

Izvedenec Šturm: Jaz sem za to, da je v slučajih § 144. treba dvetretjinske večine.

Drugi izvedenci temu pritrdijo.

22. vprašanje: Naj li v bodoče more obrtno oblastvo pri potrditvi volitve zadružnega predsednika in pomočniškega predsednika, kakor doselej po svojem svobodnem preudarku postopati (§ 119 odst. 2 in § 120 odst. 3.), ali naj se sme

odreči potrdilo samo, če dotičnik ne more sploh voliti in voljen biti. (§ 118.)?

Izvedenec Regali: Obrtno oblastvo naj sme odreči potrjenje le v § 118. navedenih slučajih.

Drugi izvedenci temu pritrdijo:

23. vprašanje: Je li dovoliti osnovo združnih zvez (okrajnih, deželnih, državnih i. t. d.) ali se pa naj napravi kaka obvezna organizacija?

Izvedenec Regali: Jaz sem za okrajne in deželne zveze, za državne pa nisem.

Drugi izvedenci mu pritrdijo.

24. vprašanje: Če li naj da obrtnim zadrogam pravica, da bodo smele se pritožiti proti vsem odločbam obrtnega oblastva, zlasti kadar se gre za pregled dokaza sposobnosti, za nastop in obseg obrtne opravičenosti, in za neopravičeno izvrševanje obrta in naj li ima v slučaju podelitve obrta tista pritožba odlagalno moč?

Temu vprašanju pritrdijo vsi izvedenci.

25. vprašanje: Se li naj zavarovanje proti nezgodam raztegne na mali obrt in kako naj se to zgodi?

26 Kaj je želeti:

- a) glede na združne bolniške blagajnice,
- b) glede na zavarovanje obrtnih učencev,
- c) glede na osnovo mojsterskih zavarovalnih blagajnic?

Izvedenec Šturm: Zavarovanje proti nezgodam naj se ne uvaja pri vseh rokodelskih obrtih, temveč le ondu, kjer imajo stroje.

Načelnikov namestnik: To pa že sedaj velja.

Izvedenec Tuma: Zavarovanje proti nezgodam naj se nikar ne razteguje na mali obrt.

Izvedenec Rebek se izjavlja, da naj se oni obrtni pomočniki, kateri delajo pri stavbenih obrtih, zavarujejo le za čas, ko so izpostavljeni nevarnosti, sicer pa ne.

Izvedenec Regali: Jaz sem odločno proti temu, da bi se razširilo zavarovanje proti nezgodam na mali obrt, nezgoda čevljarja, krojača, slaščičarja in druge take obrtnike malo kdaj zadene.

Izvedenec Supančič: Oni obrtniki, kateri niso v nevarnosti, naj se ne zavarujejo proti nezgodam. Stavbeni obrtniki naj se pa zavarujejo ne le za dela na stavbišči, temveč tudi za dela v delavnici, ker so tukaj tudi v nevarnosti.

Izvedenec Lenček: se pridruži mnenju predgovornikovemu.

Izvedenec Kunc: Jaz tudi mislim, da je zavarovanje proti nezgodam pri nekaterih obrtih nepotrebno obremenjenje. Splošno se slišijo pritožbe, da je preveč plačevati pri zavarovanju proti boleznim in proti nezgodam. Mi smo zavarovanje proti boleznim mnogo prej vpeljali nego država. Že pred 25 leti vpeljali smo bolniško blagajnico, ki še dandanes dobro obstoji, in bi bila lahko državi za vzgled. Brez zavarovalnotehničnih znanostij smo naredili lepe skušnje. Brez izjeme se je pri nas plačevalo po 10 kr. na teden, ali 40 kr. na mesec in plačevali smo po 5 gld. bolnišćnine in si nabrali kapital. Sedaj plačujemo za delavce povprek 60 kr. in delavec dobi le kake tri goldinarje, zdravila in zdravnika. Dobi se torej za 60 kr. manj, nego se je poprej za 40 kr., ker so režijini stroški preveliki in je vse premajhno. V vsakem mestu, v vsakem okraji je toliko bolniških blagajnic in režijini stroški so blizu jednaki, bodi blagajnica velika ali majhna. Vse zavarovanje proti boleznim in nezgodam bi se moralo postaviti na višje stališće, ker so sicer režijini stroški preveliki, tako da moramo veliko plačevati, ali tako malo dobimo, da delavec živeti ne more, kajti s tremi goldinarji mu v bolezni gotovo ni pomagano. Pri vsaki bolniški blagajnici so trije ali štirje uradniki, trije ali štirje zdravniki, kateri se morajo plačati, in režijini stroški presegajo tretjino vseh dohodkov. V Ljubljani imamo tudi mojstersko bolniško blagajnico. Od nas se je o svojem času zahteval zavarovalno tehničen račun. Tako se nas obklada s stroški, katerih nam ni treba. Nam je pač le

na tem ležeče, da blagajnici dobro pojde. Naša dolžnost pač ni iskati koga, ki zna napraviti tak račun in nam računa 100 do 200 gld. S takimi stvarmi naj bi se nas ne nadlegovali, ker se sicer zgubi veselje delati za skupnost.

Poslanec dr. Lueger: Jaz sem v tem oziru že stavil interpelacijo, je pa tudi zares sitno, da morajo gospodje toliko plačati za zavarovalno tehnične račune in da ne dobe ljudi, ki bi jih jim napravili. Prosim, povejte nam stvar natančneje.

Kunc: Vlada je nas pozvala naj ji predložimo zavarovalno-tehničen račun. To še v zakonu utemeljeno ni, nahaja se le v vzorčnih pravilih, ali vendar se je zahtevalo od nas. Na to smo napravili pismeno ulogo na magistrat, naj nam pove, kje bi se tak strokovnjak dobil. Od magistrata se je nam odgovorilo, da za nobenega ne vedo. Šli smo k vladi in tam se je nam povedalo, da je na Dunaji neki Günzl, ki dela take račune, a plačati smo mu morali 55 gld. Sedaj imamo račun, iz katerega se niti ne razvidi, koliko moramo imeti rezervnega zaklada. Podobna blagajnica je tudi za pomočne uradnike v Ljubljani, ki je tudi morala plačati precejšno svoto. Nadalje se je zahtevalo, da naj priložimo še statistične podatke, kakor jih ima delavsko zavarovanje. Kako se more naša svobodna blagajnica primerjati z delavskim zavarovanjem? Na ugovor proti temu se je nam pisalo, da se je to po zmoti zahtevalo.

Poslanec Adamek: Vi niste govorili samo o 10 gld. temveč o 100 do 200 gld. katere so morale plačati take blagajnice za račune. Prosim torej, da vaša pojasnila o tem oziru popolnite. Bi mi li mogli povedati, kako velika je bolniška zavarovalnica, o kateri ste vi govorili kot o vzgledni zavarovalnici, ki more izkazati za tako majhna vplačila take doneske? Naposled bi morda vam bilo mogoče pozneje nam preskrbeti pravilo in bilanco te blagajnice po predsedstvu? Po vaših izjavah ima zavod izvrstno vodstvo.

Kunc: Na znesek 100 do 200 gld. sem sklepal o tem, ker je gospod Günzl pisal, da nam je naredil

račun po ceni. Mi smo mu takrat naznanili 42 članov in 1600 gld. premoženja in on je rekel: To je jako po ceni, ako bi bilo več članov, bi več računal. Za druge blagajnice računam več.

Adamek: So li ti podatki popolnoma gotovi, 42 članov, 1600 gld. in 50 gld?

Kunc: Popolnoma gotovi. Kar se pa tiče bolniških blagajnic, o katerih sem rekel, da so z manjšimi dohodki več storile, je sledeče omeniti: Imeli smo velike delavske bolniške blagajnice. Ljubljanska blagajnica je imela 500 članov, sprejemala je tudi ženske in izplačevala doneske ob porodih. V Ljubljani imamo poleg tega še krojaško, katero sem jaz ustanovil 1877. leta, potem črevljarsko blagajnico, ki imati precejšno glavnico, poleg okrajne bolniške blagajnice in sedaj morajo člani teh blagajnič v dve blagajnici plačevati.

Tuma: Jaz bi bil za vpeljavo obveznega bolniškega zavarovanja, da bi moral vsakdo biti zraven in moral na teden plačevati. Sam sem 1879. l. osnoval čevljarsko blagajnico in dal zato 25 gld. Danes imamo 1400 premoženja pri plačevanju po 40 kr. Če kdo zboli, dobi po 5 gld. na teden. Imeli smo slučaj v Ljubljani, ko je nekdo bil 40 let pomočnik. Mojster je umrl in pisali so v pomočnikovo domovino v Henrihov Gradec na Češkem, od koder so mu pošiljali po 8 gld. podpore na leto. Sedaj so ga hoteli domu poslati, pa ni šlo in tako mu je čevljarska blagajnica plačevala poleg omenjenih 8 gld. še 4 gld na teden.

Šturm: Jaz sem za obvezne mojsterske blagajnice. Kjer jih pa še ni, naj pa gleda vlada, da se osnujejo.

Kunc: Jaz bi opomnil, da naj bodo mojsterske bolniške blagajnice obvezne brez izjeme. Pri tem naj se pa predpisi dobro izvršujejo, kar pa sedaj ni. Naše izvrševalne oblasti nam pravijo v obraz, da goje manšterske ideje. Vsa birokracija je proti nam. Pa vsaj gospodje to vsi iz skušnje vedo.

27. vprašanje: Je li želeti in če se da izvesti, da se odpravijo pomočniki, ki delajo na svojih domovih?

Izvedenec Šturm: Pomočniki, ki delajo na svojih domovih, naj se kar odpravijo, ker je to škodljivo sedanjemu malemu obrtu.

Izvedeneca Regali in Rebek se s tem strinjata.

Izvedenec Tuma: Kdor stvar pozna, kakor jaz, ki sem sam delal kot pomočnik na svojem domu, ve, kako se stvar zlorablja, in kako je škodljiva taka uredba za pomočnika. Mojster ali tovarnar vzame dvakrat toliko pomočnikov, kakor jih res potrebuje. Če je dovolj dela, jim daje posla, kadar ga pa ni, pa morajo pomočniki gledati sami, kako si dalje pomagajo. Prodati ali zastaviti mora vse, kar ima. Pa tudi v drugem oziru je stvar škodljiva za malega obrtnika. Velik obrtnik ima lahko dosti pomočnikov, in v 14 dneh lahko dovrši vsako delo, kar pa mali obrtnik ne more, ker ima le malo delavcev. Nekdaj ni bilo pomočnikov delajočih na svojih domovih, naročniki morali so počakati, treba ni bilo noč in dan se mučiti, potem pa zopet dolgo časa sprehajati se. Pri tovarnah tudi ni mogoč natančni nadzor o davkih. Dokazano je, da tovarnarji, ki imajo po 500 do 600 delavcev, ne plačajo dosti več davkov, kakor tisti obrtnik, ki ima 5 ali 6 pomočnikov. Jaz sem za to, da se prepove imeti pomočnike, ki delajo na svojih domovih.

Šturm: Seveda naj bi to tudi veljalo za konfekcionarje.

Izvedenec Kunc: Vprašanje je važno, ali težko rešiti. Pri malem rokodelcu se bodo že dali ti pomočniki odpraviti, ali dalo se bode tudi slepariti in postave ne bodo mogle sleparijam do živega. Tukaj gre pred vsem za oblačilne obrte, kajti zidarji in mizarji nimajo pomočnikov, ki bi delali na svojih domovih. Lahko se bode prigodilo, da kdo vzame patent, ali delal bode pa vendar le za družega mojstra. Sicer pa dela za tovarnarje hišna obrt. Na Češkem in Moravskem so vasi, ki delajo za dunajske tovarnarje. Določiti bi morali, da tisti ni mojster, ki ne dela za naročnike, temveč za koga družega. Jaz bi rekel, da naj bi se ne dala nobenemu obrtna pravica, ki dela doma za tovarnarje ali rokodelce, kajti sicer odprava

pomočnikov, delujočih na svojih domovih, ne bode nič pomagala.

Izvedenec Rebek: Jaz sem za to, da se odpravijo pomočniki na svojih domovih.

Izvedenec Regali: Jaz se pridružujem gospodom predgovornikom.

28. vprašanje: Zadoščajo li določila o nedeljskem počitku? Kako se izvajajo? Kaj naj se premeni zastran nedeljskega počitka? Se li naj nedeljski počitek izvede zlasti za trgovske obrte?

Izvedenec Regali: Vprašanje je jako lahko odgovoriti. Jaz le obžalujem, da imamo samo nedeljski počitek, ne pa tudi prazničnega in pa tudi posvečevanja nedelj in praznikov. V nedeljo ima vsakdo rad mir. Mir ima tudi ljuba živina, ali človek ima vero, in mora zatorej počitku pridejati še posvečevanje. Jaz torej nisem le za strogi nedeljski počitek, temveč tudi za to, da se vpelje počitek ob praznikih in pa posvečevanje nedelj in praznikov. Mi nismo le ljudje, temveč tudi kristjanje in moramo izpolnovati tudi zapovedi cerkve. Jaz le obžalujem, da še ni zakona, ki bi se oziral tudi na praznike. Jaz sem odločno za to, da se v zakon vzame določba, ki zagotavlja nedeljski, in praznični počitek, in pa posvečevanje nedelj in praznikov.

Izvedenec Šturm: Jaz se pridružujem temu, kar je povedal gosp. Regali.

Izvedenec Supančič: Jaz sem za to, da naj nedeljski počitek ne velja le za rokodelstvo, temveč za vse obrte, torej tudi za trgovski obrt in sicer ves dan. Jaz to posebno naglašam, ker so nekateri izvedenci se izrekli le za počitek od poldne dalje.

Izvedenec Tuma: Jaz sem tudi za nedeljski počitek in sicer ne samo pri rokodelstvu, temveč tudi pri trgovskih obrtih. To je le razvada, da imajo trgovci o nedeljah odprto. Ker se v nedeljo prodaja, pa ljudje v soboto ničesa ne kupijo. Na svete dni, kakor na veliko in binkoštno nedeljo mora biti zaprto, pa vendar

zaradi tega nikdo pomanjkanje ne trpi. Jaz ne vem, zakaj ne bi se dalo doseči, da tudi trgovski pomočnik pojde v nedeljo sprehajat se, ko se je mučil ves teden. Proti počitku ob praznikih tudi nimam ničesa, svete dni, kakor so Velikanoč, Binkošti, Sv. Rešno Telo tako nikdo ne dela. Nedeljski počitek naj se vpelje tudi pri trgovini in sicer za vse, da ne bode imel jeden zaprto, drugi pa odprto.

Izvedenec Kunc: Ko sem že poprej vpel nekaj političnega, naj še nekaj političnega dostavim. Ko je ob svojem času šlo za to, da se vpelje nedeljski počitek, bilo je čitati, da se s tem zgube milijoni na premoženji, izračunilo se je, koliko koristi človeštvu vsaka ura dela. Take ideje vladali so tedaj. Danes so pa spoznali, da v zlic temu svet ne pogine. Hočem le reči, da so tedaj bili ljudje prešinjeni z gotovimi idejami in bili tudi proti nedeljskemu počitku, rekši, da svet bode imel grozno škodo, ako zgubi jedno uro dela. Danes smo pa že precej jedini v tem, da naj se nedeljski počitek goji in izvaja. Jaz želim, da se strogo izvaja nedeljski počitek in se raztegne tudi na trgovski obrt. Ko sem že poprej naglašal, da naj bi veljale jednake pravice za vse, moram reči, da naj se tudi pritegne država. Tobačne trafike so vedno odprte, in jaz ne vem, čemu bi tukaj delali izjeme. Smodke se tudi lahko poprej kupijo in država bi ničesa ne izgubila ali bi vsaj drugim dala lep vzgled. To sem le omenil, ker tega nikdo drugi se ni spomnil, da država daje kaj slab vzgled zastran nedeljskega počitka.

Poslanec Adamek: Izvedenec Regali se je izrekel odločno za počitek ob praznikih, ali ni povedal, katere praznike on misli.

Regali: Vse zapovedane.

Adamek: To vprašanje je v Avstriji jako važno. Mi nimamo praznikov le jedne vere. Tudi druge vere imajo praznike, ki so pa druge dneve. Jaz ne vem, ali gospod izvedenec misli, se li naj počitek raztegne na vse praznike, ki se praznujejo v Avstriji.

Regali: Prazniki zakonito priznanih verskih družeb, kakor katoliške, protestantske, pravoslavne itd.

29. vprašanje: Je li želeti, da se osnujejo obrtni sveti in kako naj se organizujejo?

30. vprašanje: Naj li preidejo pravice, katere imajo trgovske in obrtne zbornice na podlagi obrtnega reda na zveze obrtnih zadrug ali obrtnih svetov, ki se imajo osnovati. (Vprašanje 29.)

Izvedenec Supančič: Jaz sem odločno za razdelitev trgovskih in obrtnih zbornic. Tako se nahajajo slučajji, ki se tičejo le jedne stroke, n. pr. trgovski obrt. Zakaj naj v trgovskih vprašanjih obrtniki odločujejo? Kako se lahko kaj napak odloči! Ravno tako je tudi v nasprotnem slučaju. Jaz sem torej zato, da se trgovske in obrtne zbornice ločijo v posebne trgovske in posebne obrtne zbornice.

Poslanec Lueger: Ne mislite li, da bi se isti namen dosegel tudi ravno tako z osnovo okrajnih in deželnih združnih zvez?

Supančič: Da.

Dr. Lueger: Ste li za to, da se vpeljejo obrtni sveti, to je nekako svetovalstvo pri političnih uradih?

Supančič: Jaz sem brezpogojno za to, kajti ne bilo bi slabo.

Dr. Lueger: Po obrtnem redu so se gotove pravice dale trgovskim in obrtnim zbornicam. Tukaj je le vprašanje, se li naj te pravice, ki jih imajo trgovske in obrtne zbornice, preneso na obrtne zveze.

Supančič: Seveda.

Izvedenec Kunc: Jaz sem za to, da se deželnim zvezam da pravica voliti jednega poslanca, če že imamo zastopstvo interesov, da si sem jaz za svojo osebo proti vsakemu zastopstvu interesov in za občno volilno pravico. Te ankete bi niti treba ne bilo, ko bi imeli take zastopnike.

Izvedenec Šturm: Jaz sem za razdelitev trgovskih in obrtnih zbornic. Mi z ljubljansko trgovsko zbornico nikakor nismo zadovoljni. Obrtna zbornica naj se nadomesti z združno zvezo, in naj se tem obrtnozdružnim

zvezam ne izroče le vse stvari, ki se tičejo obrtnikov, temveč tudi politična volilna pravica.

S tem je bila seja zaključena.

Naši čitatelji se še spominjajo, da je g. Kunc v začetku enquete v posebni izjavi izrecno opozoril na zlorabljenje kredita. Nekateri ljudje dajo obleko narediti pri krojači, pa potem ostanejo dolžni, ker se dolg iztirjati ne da. Ravno tako večkrat revnejši čevljar ali krojač ne dobi svojega zaslužka, ko je naredil čevlje ali suktnjo, za kar je bil sicer naročnik blaga prinesel. Sedanji rubežni red nikakor ni ugoden za malega obrtnika.

Gospoda Kunca opomin ni ostal brez vsega vspeha.

Dne 7. aprila so nekateri mladočeški poslanci stavili v tem oziru dva važna predloga.

V prvem predlogu so predlagali, da bi izdelovatelj kakega predmeta, če je on tudi sam dal blago, imel postavno zastavno pravico na narejeno ali preskrbljeno stvar. Predmeti, na katerih bi bila taka zastavna pravica, bi se s posebnimi znamkami zaznamovali. Ta zastavna pravica bi prenehala, ko bi stvar bila plačana ali bi pa opravičenec do zastave v to privolil, pri čemer bi se dotično znamenje s predmeta vzelo. Kdor bi pa sam to znamenje zastavne pravice poškodoval, uničil, ali naredil nevidno, bi pa bil kaznovan z zaporom do treh tednov, če je predmet vreden manj nego 100 gld., in do 3 mesecev pri večji vrednosti.

Na imenovanem znamenji bi bilo ime izdelovalca.

Če se ta predlog vsprejme, vsaj ljudje ne bodo mogli neplačanih predmetov precej prodati, ker se sedaj večkrat zgodi, in obrtnik, ki jih je naredil, bode mogel jih nazaj dobiti, ako ne bi dobil plačila.

Po drugem predlogu bi se pa razveljavile omejitve rubežni, ki so se pred nekaterimi leti vpeljale, ako gre za trjatve malih trgovcev za živila ali pa za zaslužek malih obrtnikov. Nadalje bi se dovolilo, da se za take dolgove smejo zarubiti četrtine plače ali pokojnine, ki jo kdo dobiva, z omejitvijo, da se letnih 300 gld. plače ali pokojnine še ne sme zarubiti.

Za male obrtnike sta ta dva predloga velike važnosti, zato je želeti, da se tudi vsprejmeta. Naloga obrtnikov je, da na shodih opominjajo zastopnike v državnem zboru, da te stvari ne puste ležati. Obrtniki pa morajo biti hvaležni g. Kuncu, da je to stvar sprožil pri enketi, ker sicer bi javaljne bili državni poslanci nanjo opozorjeni.

Kakšen bode pa sad enketе, to se bode pa kmalu pokazalo. Trgovski minister grof Wurmbrand je obljubil, da jeseni predloži zbornici poslancev na podlagi pri enketi izraženih želja načrt zakona, s katerim se premeni obrtni red. Minister grof Wurmbrand je mož, ki ima srce za obrtni stan, to smo že imeli priliko se prepričati, če bodo le državni poslanci tudi imeli dovolj smisla za ohranjenje rokodelstva, pa se bode vse dobro izvršilo.

